

ARKEOLOGISK UNDERSÖKNING I FORM AV
SCHAKTÖVERVAKNING INOM FORNLÄMNING

RAÄ STOCKHOLM 103:1

inom fastigheterna Södermalm 4:1, 4:39, 7:85, 7:87, 10:35,
Gamla Stan 1:30 m fl., Stockholms stad

Arkeologisk undersökning i form av schaktövervakning

Rapporter från Arkeologikonsult 2016:2957

MICHEL CARLSSON

ARKEOLOGIKONSULT
Optimusvägen 14
194 34 Upplands Väsby
Tel: 08-590 840 41

www.arkeologikonsult.se

OMSLAGSBILD: Bildtext: På detta vykort från åren kring sekelskiftet 1900 ser man den basarbyggnad som kallades Södra Fiskarhuset mitt i bild. Byggnaden restes runt den tidigare slussrännan och var i bruk mellan 1856-1916. I basaren såldes fisk som hölls färsk i sumpar som anlagts i rännan. På bilden som är tagen uppifrån Katarinahissen ser man även den kringgårdade hamnanläggningen för fiskebåtarna.

ALLMÄNT KARTMATERIAL: © Lantmäteriet Dnr: 50007066_140003

© Arkeologikonsult 2016

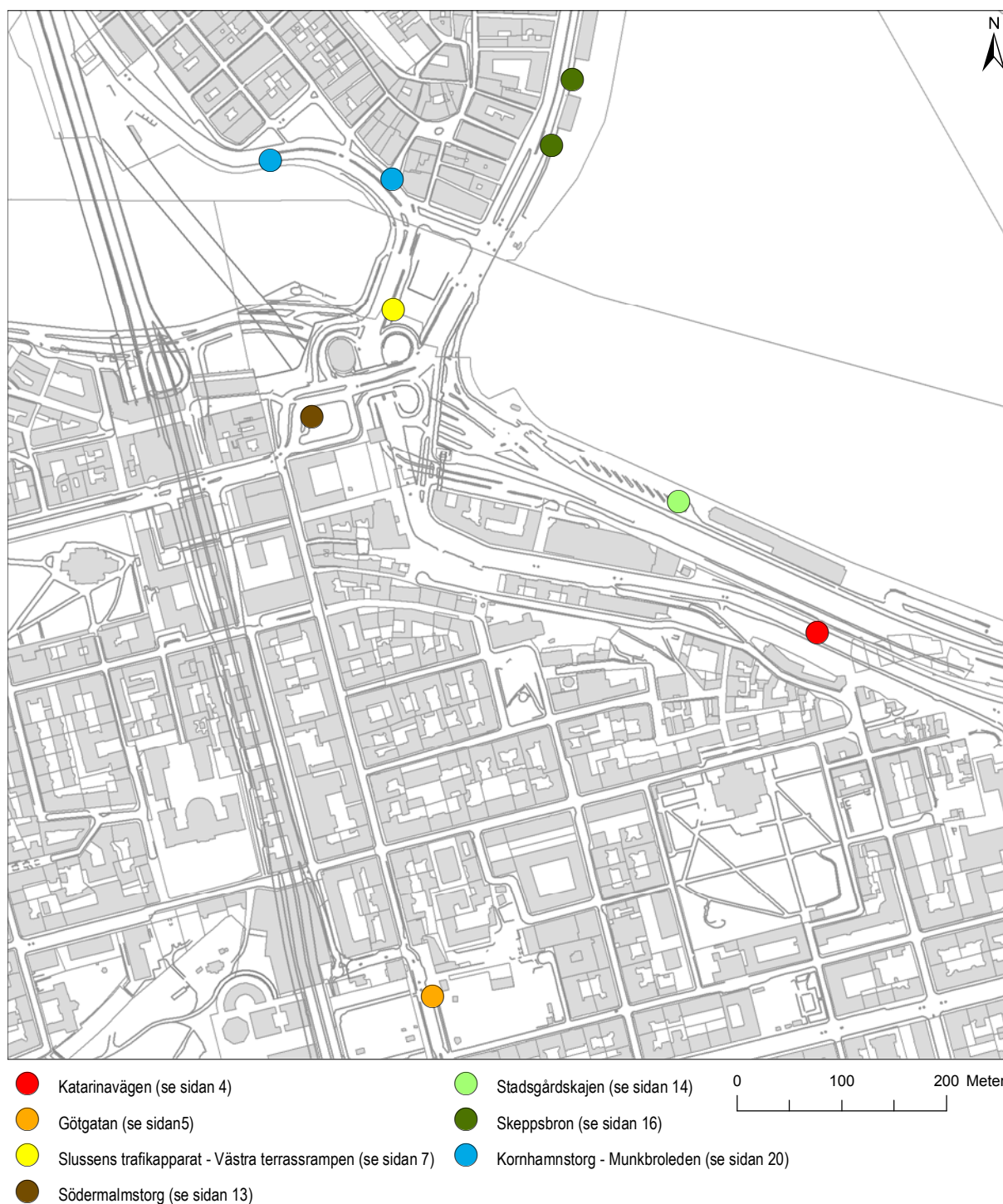

Detta verk är licensierat under en Creative Commons Erkännande 4.0 Internationell Licens. Licens texten finns tillgänglig på <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sv> eller genom att skriva till Creative Commons, 543 Howard Street, 5th Floor, San Francisco, California, 94105, USA.

Inledning

Under en tidsrymd som sträckte sig från senhösten 2015 fram till sommaren 2016 utförde Arkeologikonstult ett antal schaktövervakningar på Södermalm och i Gamla Stan inom fornlämning RAÄ Stockholm 103:1 (stadslager). Anledning till uppdraget var att Stockholms stad, Exploateringskontoret, skulle genomföra åtgärder i samband med trafikomläggning inför byggstart av nya Slussen. Beslut i ärendena togs av Länsstyrelsen i Stockholm (Dnr: 43111-11011-2015, 43111-11005-2015).

Schaktningarna som övervakades utfördes på Katarinavägen, Götgatan, Slussens trafikapparat, Södermalmstorg, Stadsgårdskajen, Skeppsbron samt Kornhamnstorg–Munkbroleden. Denna rapport är upplagt så att schaktövervakningen redovisas separat för varje delområde. Schakten ligger i olika nummer-serier på grund av ett seriebyte under arbetets gång. Vi har valt att behålla de ursprungliga schaktnumren för att undvika ev sammanblandningar.

Figur 1. Grundkartan med samtliga platser inlagda. Skala 1:6 000.

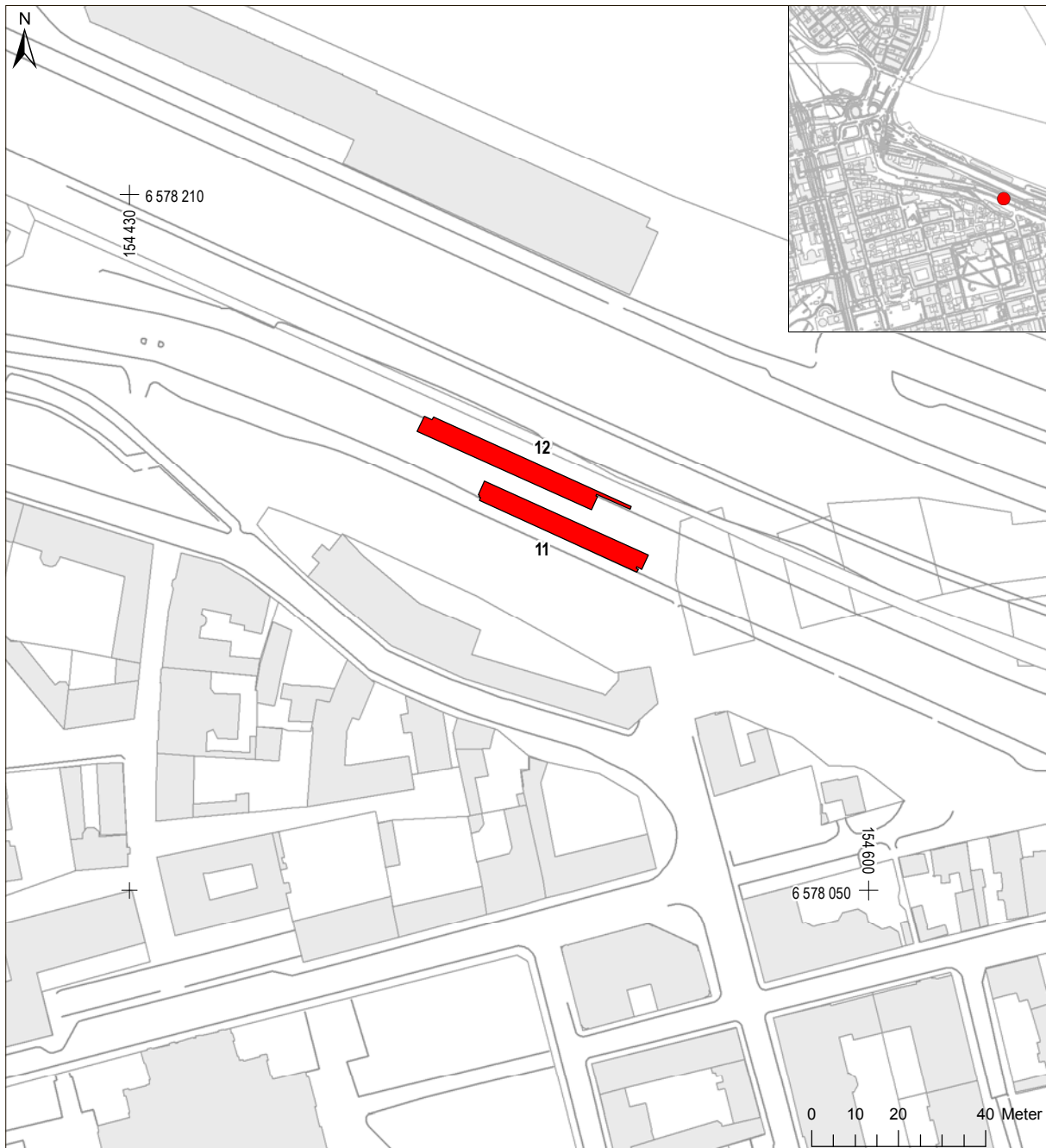
Katarinavägen

Schaktövervakningen föranleddes av att två nya busshållplatser anlades på Katarinavägen. Två schakt om 4,5 x 41 m (ca 185 m²) respektive 4,5 x 52 m

(ca 195 m²) grävdes. Schaktdjupet varierade mellan 0,35–0,5 m. Schaktningarna berörde endast grusutfyllnad och inget av antikvariskt intresse framkom.

Schakt nr.	Längd	Bredd	Djup	Bottennivå m ö h	Påträffade kontexter
11	41	4,5	0,35–0,50	Ca +22,20 – +22,35	
12	52	4,5	0,35–0,50	Ca +22 – +22,15	

Figur 2. Schakt på Katarinavägen.

Figur 3. Schaktplan över Katarinavägen. Skala 1:1 500.

Götgatan

Schaktövervakningen föranleddes av att gaturummet i Götgatan renoverades och byggdes om på en sträcka mellan Kvarngatan i söder och Noe Arks gränd i norr. Arbetena omfattade omläggning av cykelbana, renovering och flyttning av kantsten, renovering av busshållplats, ledningsdragnings- och

anläggandet av dagvattenbrunnar. Den berörda ytan uppgick till sammanlagt ca 935 m². Schaktdjupet varierade mellan 0,4–0,7 m utom vid nedgrävningarna för dagvattenbrunnarna som var upp till 1,4 m djupa. Endast grusutfyllnad påträffades och inget av antikvariskt intresse framkom vid schaktningarna.

Schakt nr.	Längd	Bredd	Djup	Bottennivå m ö h	Påträffade kontexter
10	104	6-9	0,4–1,4	Ca +23,05 – +24,05	

Figur 4. Schakt på Götgatan.

Figur 5. Schaktplan över Götgatan. Skala 1:1 500.

Schakten i södra delen av Götgatan utfördes ovanpå Katarinatunneln som grävdes åren 1930–1934 för spårvagnstrafik mellan Skanstull och Slussen och som idag används för tunnelbanetrafik. I den norra

delen av schaktområdet påträffades en gjuten betongkonstruktion 0,4 m under gatunivå. Möjligen kan den utgöra taket till Katarinatunneln (se fig. 7).

Figur 6. Schaktningarna för tunnelbygget på 1930-talet var omfattande. Bilden från 1932 visar tunnelns sträckning förbi Björns Trädgård som är det trädbevuxna området till höger i bild (Stockholmskällan, SM2019-824-1767660395).

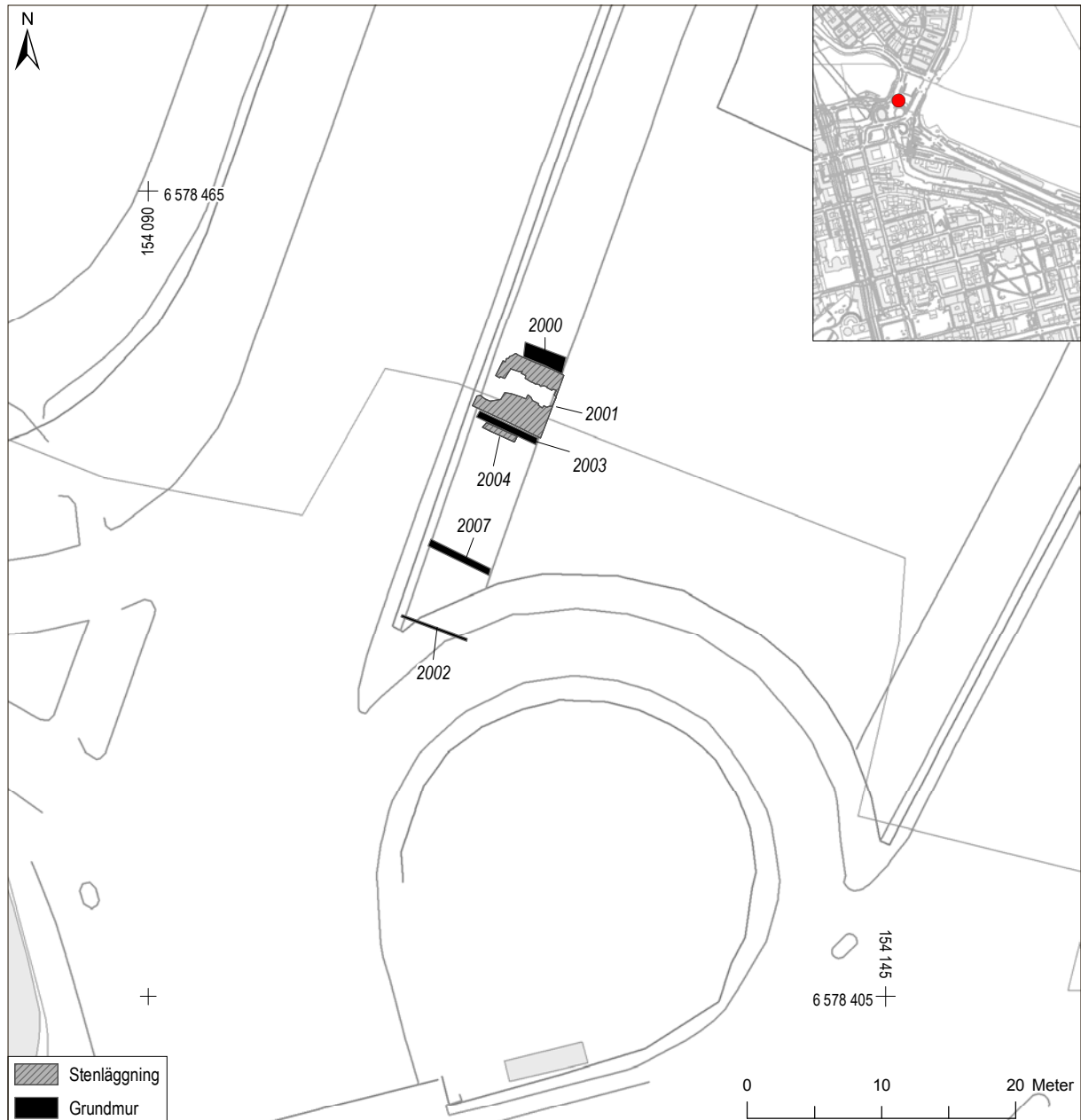
Figur 7. På bilden syns det tak av betong som göts ovanpå Katarinatunneln vid Björns trädgård. Bilden är tagen från nordväst år 1933 (Stockholmskällan, LB_SSA_3319_02_063).

Slussens trafikapparat – Västra terrassrampen

I samband med förberedande arbeten för en provisorisk gång- och cykelbana vid läget för Västra terrassrampen påträffades äldre murverk och golv.

I den norra delen av den berörda ytan skulle äldre ledningar (vatten och gas) avlägsnas och där grävdes

ner till ett djup av ca 1,5 m som mest. I den södra delen berördes enbart 0,2–0,3 m av de översta utfyllnadsmassorna. Sammanlagt framkom fyra parallella murar orienterade i nordväst–sydöstlig riktning samt ett stengolv. Dokumentationen av lämningarna utfördes den 14–15 samt 17–18 mars 2016.

Figur 8. Schaktplan över Slussens trafikapparat – Västra terrassrampen. Skala 1:500.

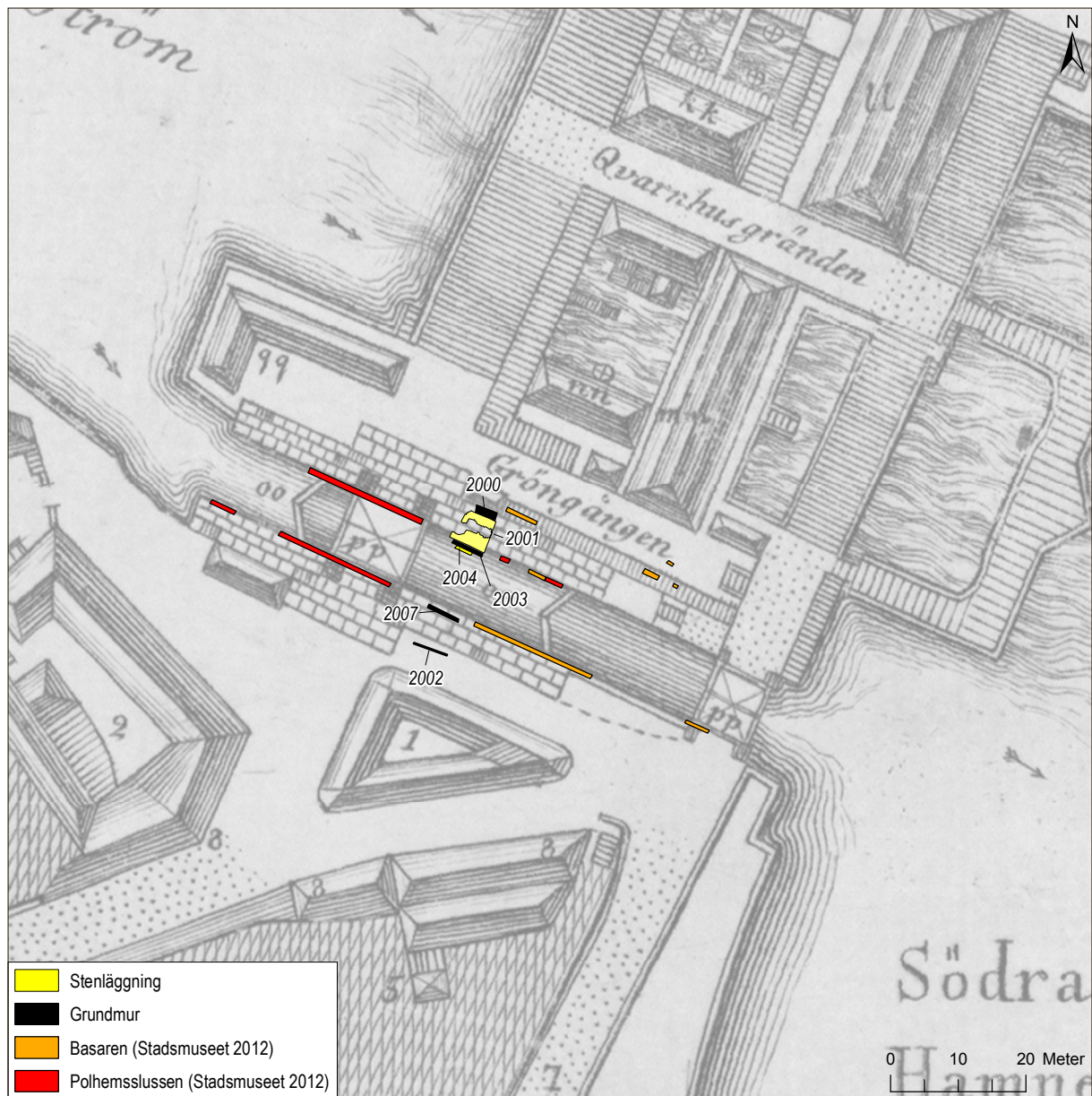
Resultat och tolkning

De byggnadslämningar och konstruktioner som framkom under Västra terrassrampen är rester efter byggnadsverk som uppfördes mellan 1755 och 1856. Flertalet av dem revs eller togs ur bruk vid omdaning av Slussen år 1916. Konstruktionerna kan härledas till två byggnadsfaser. Dels mitten av 1700-talet och uppförandet av Polhems sluss som ersatte Kristinas sluss från 1642, dels den basarbyggnad som kallades för Södra Fiskarehuset och uppfördes i mitten av 1800-talet när Nils Ericsons sluss byggdes.

Konstruktioner som kan härledas till

Polhems slussanläggning (1755–1846)

Murarna 2000 och 2007 samt stenläggningen 2001 är konstruktioner som kan föras till Polhems slussanläggning från 1755 och den närliggande miljön. Muren 2007 är troligen en del av den södra kanten av själva slussrännan. Stora ytor längs slussrännan var satt med stenplattor vilket kan ses på Jonas Brolins stockholmskarta från 1771. Bredden på den stenlagda yta (2001) som framkom vid schaktövervakningen kan identifieras på Brolins karta där den motsvarar ett parti av stenläggningen norr om slussrännan. Stenläggningen låg an mot en kraftig mur i

Figur 9. Kartöverlägg på Brolins karta från 1771 där de nu påträffade konstruktionerna lagts samman med de som påträffades vid Stadsmuseets undersökning 2012. Skala 1:1 000.

norr (2000). Muren är grunden till den långsmala byggnad som även den kan ses på Brolins karta men som på denna är svår att avgöra om det rör sig om en byggnad eller mur. På en något tidigare karta från 1763 av Johan Eberhard Carlberg benämns den dock som "Gröna gången af sten och korsvirke". Hela

miljön kring Polhems sluss och de här framkomna konstruktionerna kan för övrigt ses på en målning av Anders Holm från 1780. Där framgår även att det var en nivåskillnad på flera meter mellan området kring slussrännan och den bebyggda ytan norr om denna där bland annat Gröna gången var belägen.

Figur 10. Anders Holms målning av Polhems sluss från 1780.

Figur 11. Översiktsbild över en del av de lämningar som framkom vid Västra terrassrampen efter att vatten- och gasledningar avlägsnats. Ytorna längs Polhems sluss från 1755 var belagda med stenplattor av vilka en del kan ses centralt i bilden (2001). Till höger i bild ses muren till den långsmala byggnaden gröna gången (2000) från samma tid. Muren till vänster (2003) tillhör den basarbyggnad som uppfördes 1856.

Konstruktioner som kan härledas

basarbyggnaden Södra Fiskarehuset (1856–1916)

De gjutna murarna 2002 och 2003 har ingått i den byggnad som kallades Södra Fiskarehuset eller Fiskarnas hus (se omslagsbilden). Här har även de äldre murarna 2000 och 2002 från 1700-talets mitt sannolikt återanvänts. I samband med ett beslut om att uppföra en ny sluss togs på 1840-talet, den så kallade Nils Ericson slussen, så revs all äldre bebyggelse på Slussen 1846. Bland de byggnader som revs fanns Södra Fiskarehuset som då var placerat i nordöst-sydvästlig riktning norr om Polhemsslussen. Över den gamla slussrännan i Polhemsslussen uppfördes en 50 m lång och 23 m bred basarbyggnad med öppet mittparti över slussrännan. Byggnaden ritades av Axel Nyström 1854 och stod klar 1856. Basaren var avsedd för fiskhandel och den gamla slussrännan med tillgång på färskvatten användes som fisksump. Den revs 1916 (Blom 1933:189ff, Hallerdt 2004:53f).

Det inbördes avståndet mellan de båda murarna i söder (2002, 2007) och murarna i norr (2000, 2003) var 5,1 m vilket motsvarar bredden på basarlängorna på 1870-års karta. Trots att murarna ingått i samma byggnad fanns det inbördes skillnader i uppbyggnad vilket tyder på att inte alla murar är samtida utan till viss del återanvända. Stenläggningen 2004 som framkom söder om muren 2003 är även den en del av basaren trots att den låg på samma nivå som stenläggningen till Polhems sluss. Detta antagande baseras på att stenplattorna hade en annan form och storlek än i den äldre stenläggningen samt att de var placerade ett stycke in i den utjänta slussrännan.

Flertalet av de framkomna konstruktionerna fortsatte utanför undersökningsytan vilket innebär att vid fortsatta schaktningar i området kommer betydande delar av de ovan nämnda konstruktionerna att framkomma i såväl östlig som västlig riktning vilket även framgår av Stadsmuseets förundersöknings-schakt (Hedlund 2012:4 fig. 3). Inga av de påträffade konstruktionerna togs bort vid schaktningarna utan kvarligger under den provisoriska gång- och cykelbron.

Kontextbeskrivningar

Kontext	Typ	Objekt	Datering	Längd m	Bredd m	Höjd/Djup m	Nivå m ö h	Notering
2000	Mur	Gröna gången	1755–1846	3,7	> 1,05	0,8-1-1	+2,50	Kvarligger
2001	Stenläggning	Polhems sluss	1755–1916	5,6	5,1		+1,40	Kvarligger
2002	Mur	Basar	1856–1916	5,3	0,2	-	+3,60	Kvarligger
2003	Mur	Basar	1856–1916	8	0,43	> 1,3	+2,75	Kvarligger
2004	Stenläggning	Basar	1856–1916	3	0,45		+1,40	Kvarligger
2007	Mur	Polhems sluss	1755–1916	5,3	0,55	-	+2,65	Kvarligger

Figur 12. Tabell med de konstruktioner som framkom under Västra terrassrampen.

Mur 2000

Muren var den nordligast belägna muren av de tre som påträffades vid schaktningen. Den framkom ca 0,5 m under ett 0,1 m tjockt betonggolvs. Fyllningen mellan betongen och muren bestod av fyllnadsmassor med sand, grus, sten och en del rivningsmassor.

Muren var 3,7 m lång och fortsatte utanför schaktets begränsning åt öster. Den västra delen av muren var avriven. Den framtagna delen var mellan 0,8–1,1 m hög. Murens bredd kunde inte avgöras då den fortsatte utanför schaktets begränsning åt norr men den kunde konstateras vara mer än 1,05 m bred. Muren var uppbyggd med ca 0,45–0,7 m stora oregelbundet formade stenblock. Den södra sidan var relativt grovt slåthuggen och bar inga spår av puts. Överkanten på muren låg på en nivå av ca + 2,5 m ö h.

Stenläggning 2001

I anslutning till mur 2000 låg en stenlagd yta vars synliga del var 5,1 x 5,6 m stor. Stenläggningen låg på en nivå av ca + 1,4 m ö h och utgjordes av huggen och slipad golvsten där flertalet var närmast kvadratiska med 0,4–0,5 m sida och en tjocklek av företrädesvis ca 0,1 m, men det fanns även enstaka stenar som var uppemot 0,2 m tjocka. Majoriteten var av röd sandsten men även andra bergarter, exempelvis granit, förekom. Stenläggningen var avgrävd åt väster men fortsätter utanför schaktbegränsningen åt öster. I stenläggningen fanns en del hål och urtag. Flertalet är troligen spår av konstruktioner som stått på stenläggningen medan andra kan vara spår från tidigare användning. Att stenläggningen delvis bestod av återanvänt material talar stenplattornas varierande storlek och tjocklek för. Då stenläggningen

Figur 13. Muren (2000) och stenläggningen (2001) som framkom vid schaktningen kan härledas till Christopher Polhems sluss från 1755. Foto från SV.

låg an mot muren 2000 bör den vara samtida med denna eller möjligen yngre.

Mur 2002

Muren 2002 var liksom muren 2003 gjuten i cement. Den var orienterad i nordöst-sydvästlig riktning, ca 5 m lång och 0,2 m bred. Muren fortsatte utanför schaktets begränsning åt öster och väster. Endast överkanten på muren som framkom på en nivå av ca +3,6 m ö h var synlig vid dokumentationen.

Mur 2003

Muren 2003 låg ca 5,7 m söder om muren 2000. Muren var gjuten i cement och var minst 1,3 m hög och 0,43 m bred. Den framtagna delen var närmare 8 m lång men den fortsätter utanför schaktets begränsning åt såväl öster som väster. Den centrala delen av muren var genombruten av en vattenledning. Överkanten på muren låg på en nivå av ca 3,4 m ö h.

Stenläggning 2004

Stenläggningen framkom söder om muren 2003 och låg på samma nivå som stenläggningen 2001 norr om muren. Stenläggningen bestod av rektangulära 0,45 m breda grå kalkstenplattor. Plattorna hade en längd av 0,90 till 1,05 m och var orienterade i murens längdriktning.

Mur 2007

Av muren 2007 var endast murens överkant synlig vid dokumentationen. Muren framkom ca 0,3 m under markytan och var ca 5 m lång. Bredden uppgick till 0,55 m. Den fortsatte dock utanför schaktets begränsning åt såväl väster som öster. Muren hade en släthuggen sida mot norr och bestod av oregelbundet formade stenblock. Centrala delen av muren var genombruten av en gasledning med en diam. av ca 0,5 m som löpte i nordöst-sydvästlig riktning. Överkanten på muren låg på en nivå av ca 2,8 m ö h.

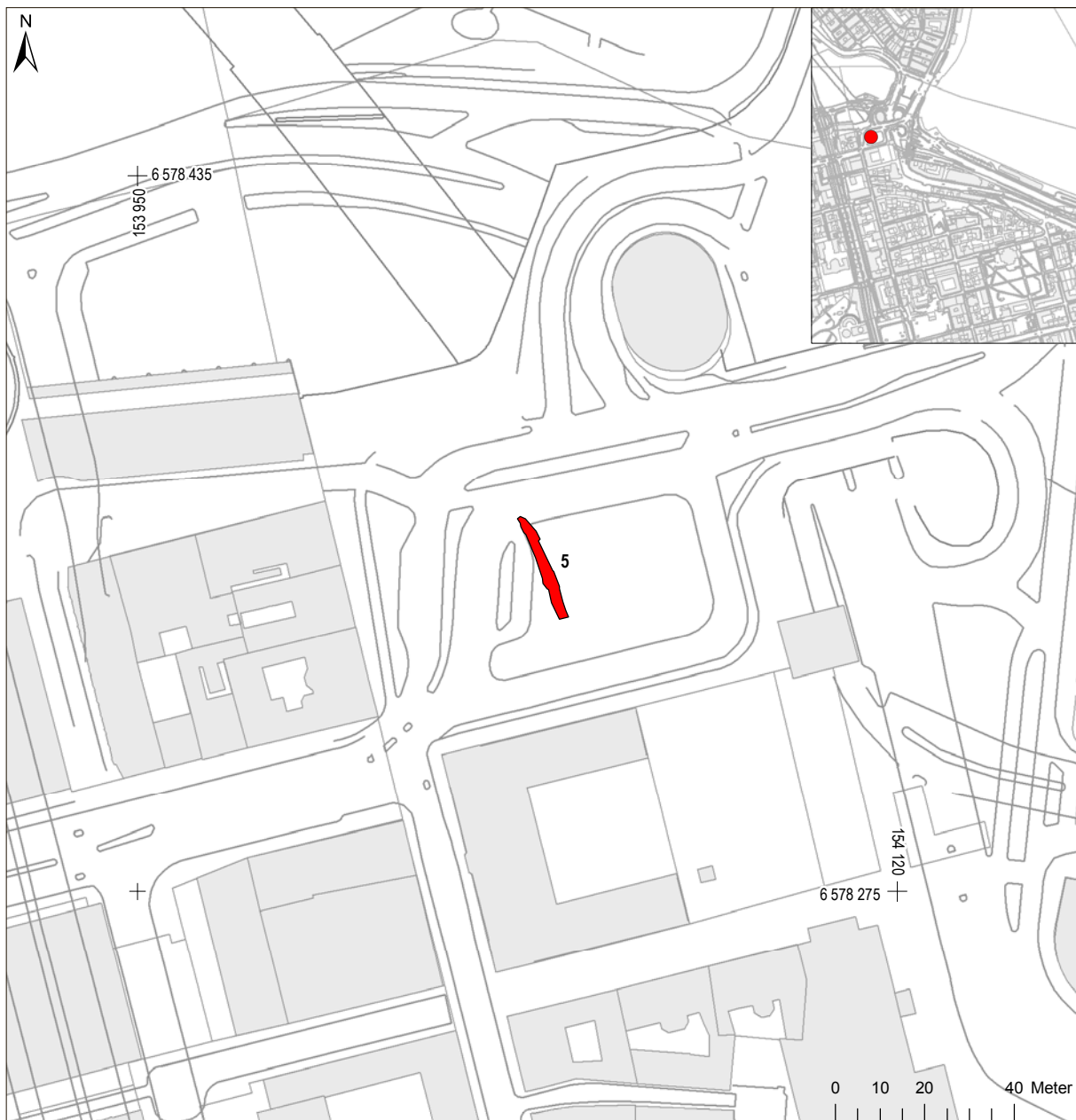
Södermalmstorg

På Södermalmstorg grävdes ett 3,2 m brett och 25 m långt schakt orienterat i nordnordväst – sydsydöstlig riktning vid nedläggandet av två dagvattenbrunnar och anslutande rörgrav (schakt 5). Schaktet som var

0,9–1,6 m djupt (ca +12,2 – +12,7 m ö h) berörde endast befintliga brunns- och ledningsschakt och inget av antikvariskt intresse påträffades.

Schakt nr.	Längd	Bredd	Djup	Bottennivå m ö h	Påträffade kontexter
5	25	3,2	0,9–1,6	Ca +12,2 – +12,7	

Figur 14. Tabel med schakt 5 på Södermalmstorg.

Figur 15. Schaktplan över Södermalmstorg. Skala 1:1 500.

Stadsgårdskajen

Inför kommande provpålning grävdes två stycken schakt på Stadsgårdskajen. I det ena schaktet (3002) påträffades enbart fyllnadsmassor. I det andra schaktet (3000) framkom en mindre del av en kajkonstruktion (3001).

Resultat och tolkning

Den gjutna kajkonstruktion som framkom i schakt 3000 har tillkommit vid utfyllnader av Stadsgården som skett efter 1870 (Lilienberg 1897:298ff, fig. 264).

Figur 16. Schaktplan över Stadsgårdskajen. Skala 1:500.

Kontext- och schaktbeskrivningar

Schakt nr.	Längd	Bredd	Djup	Bottennivå m ö h	Påträffade kontexter
3000	7,5	2,4	1,6	+2,75	3001
3002	7,9	2	1,6	+2,75	

Figur 17. Tabell med de schakt som grävdes på Stadsgårdskajen.

Schakt 3000

Schaktet togs upp i västnordväst–ostsydostlig riktning och var 7,5 m långt och 2,4 m brett. Längs schaktets norra långsida framkom en del av en gjuten kajkonstruktion (3001). I schaktet som grävdes till ett djup av 1,6 m framkom i övrigt endast fyllnadsmassor av sand och grus.

Schakt 3002

Schaktet togs upp i västnordväst–ostsydostlig riktning och var 7,9 m långt och 2 m brett. I schaktet

som grävdes till ett djup av 1,6 m framkom endast fyllnadsmassor av sand och grus.

Kajkonstruktion 3001

Längs med norra långsidan på schakt 3000 påträffades en gjuten kajkonstruktion i västnordväst–ostsydostlig riktning ca 0,2 m under asfalten. Kajen var synlig ända ner till schaktbotten på 1,6 m djup och kunde följas i hela schaktets längd som var 7,5 m. På kajens ovankant låg en tågräls orienterad i västnordväst–ostsydostlig riktning.

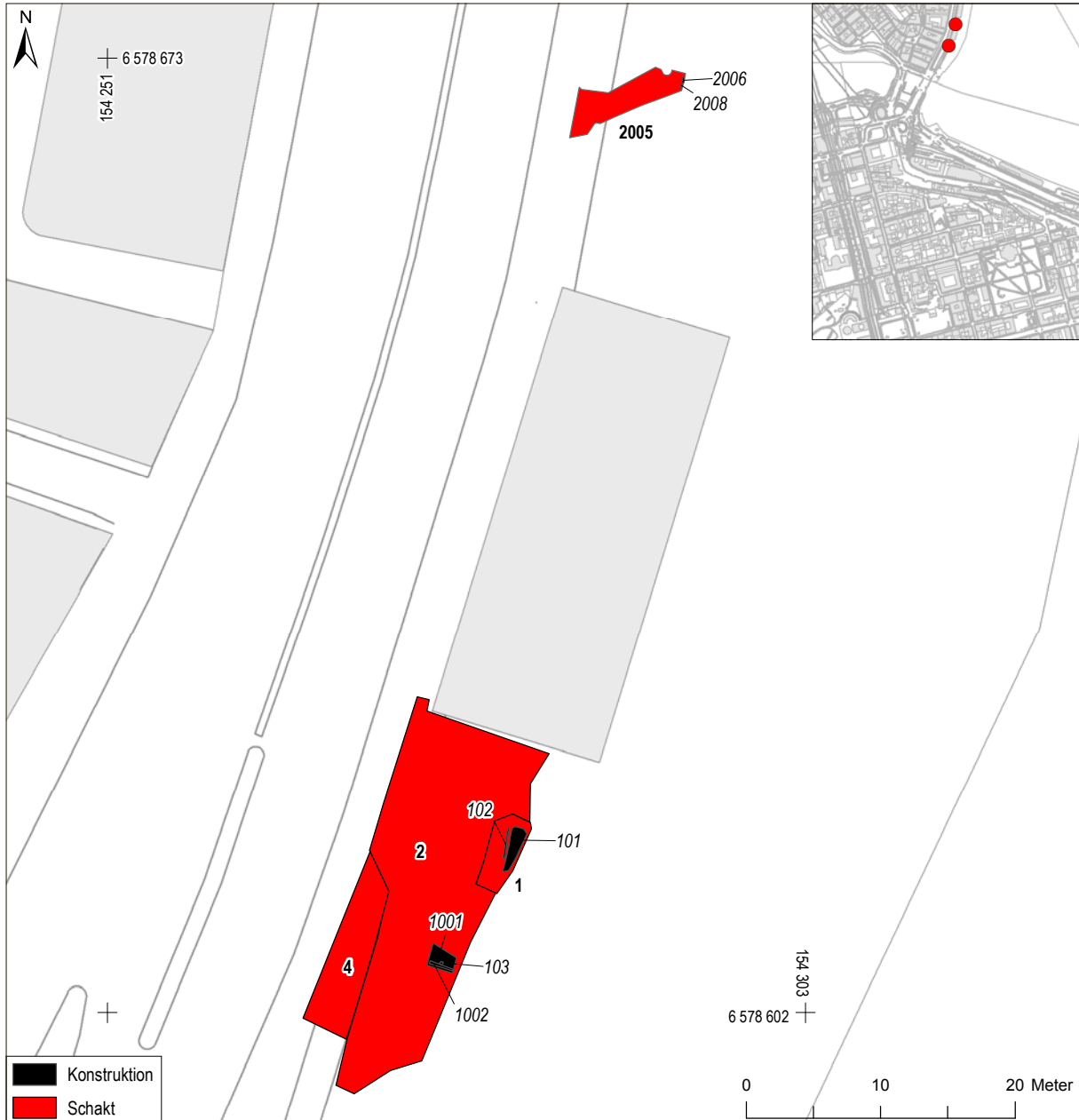
Kontext	Typ	Objekt	Datering	Längd	Bredd	Höjd/Djup	Nivå m ö h	Notering
3001	Kaj	Stadsgårdskajen	1875–1882	7,5	-	> 1,6	+2,62	Kvarligger

Figur 18. Tabell med den konstruktion som dokumenterades i schakt 3000 på Stadsgårdskajen.

Skeppsbron

På södra delen av Skeppsbron grävdes sammanlagt fyra schakt vid skilda tillfällen. Anledningen till schakten varierade, från nedgrävning av fundament till belysningsstolpe (schakt 1), ombyggnation av in och utfart till parkeringsplats (schakt 2 och 4) till nedläggandet av vattenledning (schakt 2005).

Vid schaktövervakningen framkom konstruktioner och utfyllnadslager som kan knytas till kajanläggningar från såväl 1700- som 1800-talet.

Figur 19. Schaktplan över Skeppsbron. Skala 1:500.

Resultat och tolkning

De äldsta konstruktionerna utgjordes av en del av en stensatt kajkant som vilade på en timrad rustbädd vilka framkom i schakt 1. I schakt 2 påträffades en fyrkantig bilad påle som tolkats tillhöra samma konstruktion. Rustbädden räcktes delvis av ett fyndförande utfyllnadslager innehållande skärvor av fajans, sten- och yngre rödgodskeramik, kritpipsskaft, ostroonskal samt ben. Fyndmaterialet talar för en datering av utfyllnadslagret till 1700-talets andra hälft. Grunden för denna datering utgörs bland annat av en fajansskärva med sopra bianco sopra dekor. Denna underglasyrdekor togs upp på 1740-talet och blev vanlig på fajanser vid 1700-talets mitt och några decennier framöver, speciellt på fajanser tillverkade vid Rörstrand (se t ex Ankarberg & Nyström 2007:73ff).

Förmodligen kan den påträffade kajen relateras till de kajanläggningar och utfyllningar av stranden utmed Skeppsbron som initierades av stadsarkitekten Johan Eberhard Carlberg på 1700-talet. Carlberg utvecklade en egen metod där sopor och rivningsmaterial från byggnader blandades upp med grus och sand innan det tippades i vattnet som utfyllnad. Arbetet med ombyggnationen av Skeppsbron påbörjades på 1740-talet, men arbetet gick långsamt och det tog många år innan det stod färdigt (Århem 1994:20ff).

I schaktet 2005 som grävdes norr om Magasin 3 påträffades en huggen rest sten och i anslutning till denna en stenläggning. Stenarna i stenläggningen utgjordes av tuktad sten, så kallad storgatsten, i storleken 0,15 x 0,15 x 0,12 m. Den första storgatstenen i Stockholm lades som beläggning på den då nyuppförda Norrbro år 1806. Det skulle dock dröja till efter 1850 innan storgatstenen fick vidare spridning som gatubeläggning i Stockholm. Skeppsbron var belagd med storgatsten senast 1871 (Dufwa 1985:52f).

Ett antal arkeologiska dokumentationer har gjorts utmed Skeppsbron genom åren. De flesta har föranletts av olika ledningsdragningar som ofta gjorts i gatumark eller i trottoaren längs Skeppsbroradens byggnader. 1977 drogs ett schakt mellan Tullhus 2 och Tullhus 3 som skar genom det aktuella schaktet 2005. I schaktet som var ca 1,3 m djupt påträffades en stenläggning bestående av storgatsten ca 0,4 m under marknivå. Denna stenläggning är troligen densamma som stenläggning 2008. Under stenläggningen framkom en kullerstensbeläggning ca 1 m under marknivå samt flera kulturlager (SR 123).

I samband med ledningsschaktning väster om Tullhus 3 åren 2014–2015 påträffades flera pålar. Pålingarna har tolkats utgöra delar av en kajanläggning från 1700–1800-tal (PM, Wändesjö 2015).

Kontext- och schaktbeskrivningar

Schakt nr.	Längd	Bredd	Djup	Bottennivå m ö h	Påträffade kontexter
1	5,8	2,4	1,2–2,4	±0 – +1,1	101–102
2	28	10	0,6–1,5	+0,8 – +1,7	103, 1001–1002
4	12	3	0,6–0,9	+1,4 – +1,5	
2005	8	2	0,9	+1,2	2006, 2008

Figur 20. Tabell med de schakt som grävdes på Skeppsbron.

Schakt 1

Söder om Magasin 3 grävdes ett 5,8 m långt och 2,4 m brett schakt (1) orienterat i nordnordost–sydsydvästlig riktning. I schaktet, som var mellan 1,2–2,4 m djupt, påträffades rester av en stensatt kaj (101) som vilade på en rustbädd (102).

Schakt 2

Schaktövervakningen gjordes i samband med ombyggnation av en in- och utfart mellan en parkeringsplats på Skeppsbrokajen och Skeppsbron. Schaktet var en utvidgning av schakt 1. Schaktet var närmare 28 m långt och 10 m brett. Schaktdjupet uppgick till mellan 0,6–1,5 m. I stort sett hela schaktet var stört av ledningsdragningar. Undantaget var en yta i sydöstra delen av schaktet där det grävdes djupare i samband med att ett betongfundament till en belysningsstolpe (1001) skulle avlägsnas. På 1,3 m djup under marknivå framkom en nedslagen påle (103) som tolkats som en del av samma kajkonstruktion som påträffades i schakt 1. I anslutning till pålen hittades ett omrört utfyllnadslager med kritpipskaft, yngre rödgerskeramik, taktegel och djurben.

Vid schaktningen framkom även en äldre vattenledning (1002) under ovan nämnda betongfundament (1001).

Schakt 4

Schaktet grävdes i direkt anslutning till och var en fortsättning på schakt 2. Den grävda ytan var 3 x 12 m stor och orienterad i nordnordost–sydsydvästlig riktning. Schaktdjupet uppgick till mellan 0,6–0,9 m där schaktets botten låg på en nivå av +1,4 – +1,5 m ö h. Hela ytan var störd av tidigare ledningsschakt vilket innebar att inget av antikvariskt intresse framkom.

Schakt 2005

Norr om Magasin 3 på Skeppsbrokajen grävdes ett ca 8 m långt och 2 m brett schakt (2005). I schaktet, som var 0,9 m djupt och orienterat i närmast öst–västlig riktning, påträffades rester av en kajkonstruktion (2006) och intill denna framkom delar av en stenläggning (2008) i schaktets östra schaktvägg. Marknivån ligger i den berörda ytan på ca +2,1 m ö h, schaktet grävdes ner till ca +1,2 m ö h. Fyllningen bestod av grus och sand med enstaka löst liggande gatstenar och innehöll inga fynd.

Kontext	Schakt	Typ	Objekt	Datering	Längd m	Bredd m	Höjd/ Djup m	Nivå m ö h	Notering
101	1	Kaj	Skeppsbrokajen	1740-tal	3,4	1,2	0,9	+0,8 – +1,1	
102	1	Rustbädd	Skeppsbrokajen	1740-tal	-	-	0,20–0,25	±0 – +0,20	
103	2	Påle	Skeppsbrokajen	1740-tal	0,3	0,3	0,3	+0,9 – +1 m	
1001	2	Betongfundament	Belysningsstolpe	1930–1940-talet	1,9	1,4	-	+1 – +1,25	
1002	2	Ledning	Vattenledning	1800-tal	-	-	-	+1,05 – 1,10	
2006	2005	Kajkonstruktion	Skeppsbrokajen	Efter 1850	0,54	> 0,15	0,52	+1,70	Kvarligger
2008	2005	Stenläggning	Skeppsbrokajen	Efter 1850	0,38	0,10	0,15	+1,60	Kvarligger

Figur 21. Tabell med de konstruktioner som framkom i schakten på Skeppsbron.

Kontextbeskrivningar schakt 1

Kajkonstruktion 101

Konstruktionen framkom 1,15 m under marknivå där överkanten låg på en nivå av ca + 1 m ö h. Den utgjordes av 0,6 x 0,8 m stora skarpkantiga stenblock som var sammanfogade med gråvitt kalkbruk. Den var bevarad i 1–2 skift och upp till 0,9 m hög och minst 1,2 m bred. Konstruktionen som var orienterad i nordnordost–sydsydvästlig riktning fortsatte utanför schaktbegränsningen i båda riktningarna. Stenblocken vilade på en rustbädd av timmerstockar (102).

Figur 22. Fotografi från väster på den stenlagda kajkonstruktionen (101) och underliggande rustbädd (102). Konstruktionen kan troligen dateras till 1740-talet.

Rustbädd 102

Rustbädden låg under kajkonstruktionen (101) till vilken den fungerat som grundfundament. Den utgjordes av 6 stycken stockar med en diameter av 0,2 m som var orienterade i nordnordost–sydsydvästlig riktning vilka i sin tur vilade på en underliggare orienterad i nord–sydlig riktning. Västra änden av rustbädden täcktes delvis av ett omrört utfyllnadslager med fynd i form av bland annat kritpipor och keramik som kan dateras till 1700-talet.

Kontextbeskrivningar schakt 2

Påle 103

Kontexten utgjordes av en nedslagen fyrkantshuggen 0,3 x 0,3 m stor påle vilken var bevarad till en höjd av minst 0,3 m. Pålen framkom under betongfundamentet till en belysningsstolpe (1001) på ett djup av ca 1,3 m under marknivå (ca + 1 m ö h). Pålen har tolkats utgöra en del av samma kajanläggning som påträffades i schakt 1.

1001

Ett 1,4 x 1,9 m stort betongfundament till en belysningsstolpe som framkom i schaktets sydöstra del.

1002

Under betongfundamentet 1001 påträffades en vattenledning av gjutjärn orienterad i öst–västlig riktning.

Kontextbeskrivningar schakt 2005

Kajkonstruktion 2006

I östra schaktväggen framkom vad som tolkats som en del av en kajkonstruktion ca 0,4 m under marknivå. Konstruktionen utgjordes av ett hugget granitblock som var ca 0,55 m brett och minst 0,5 m högt. Då blocket framkom i schaktväggen kunde tjockleken inte avgöras med säkerhet men uppskattades till ca 0,2 m. Överkanten på stenen hade huggna avfasade hörn. I anslutning till blocket påträffades en stenläggning (2008). Stenläggningen låg ca 0,1 m lägre än toppnivån på det huggna granitblocket vilket visar att det endast var en decimeter av stenen som syntes ovan stenläggningen.

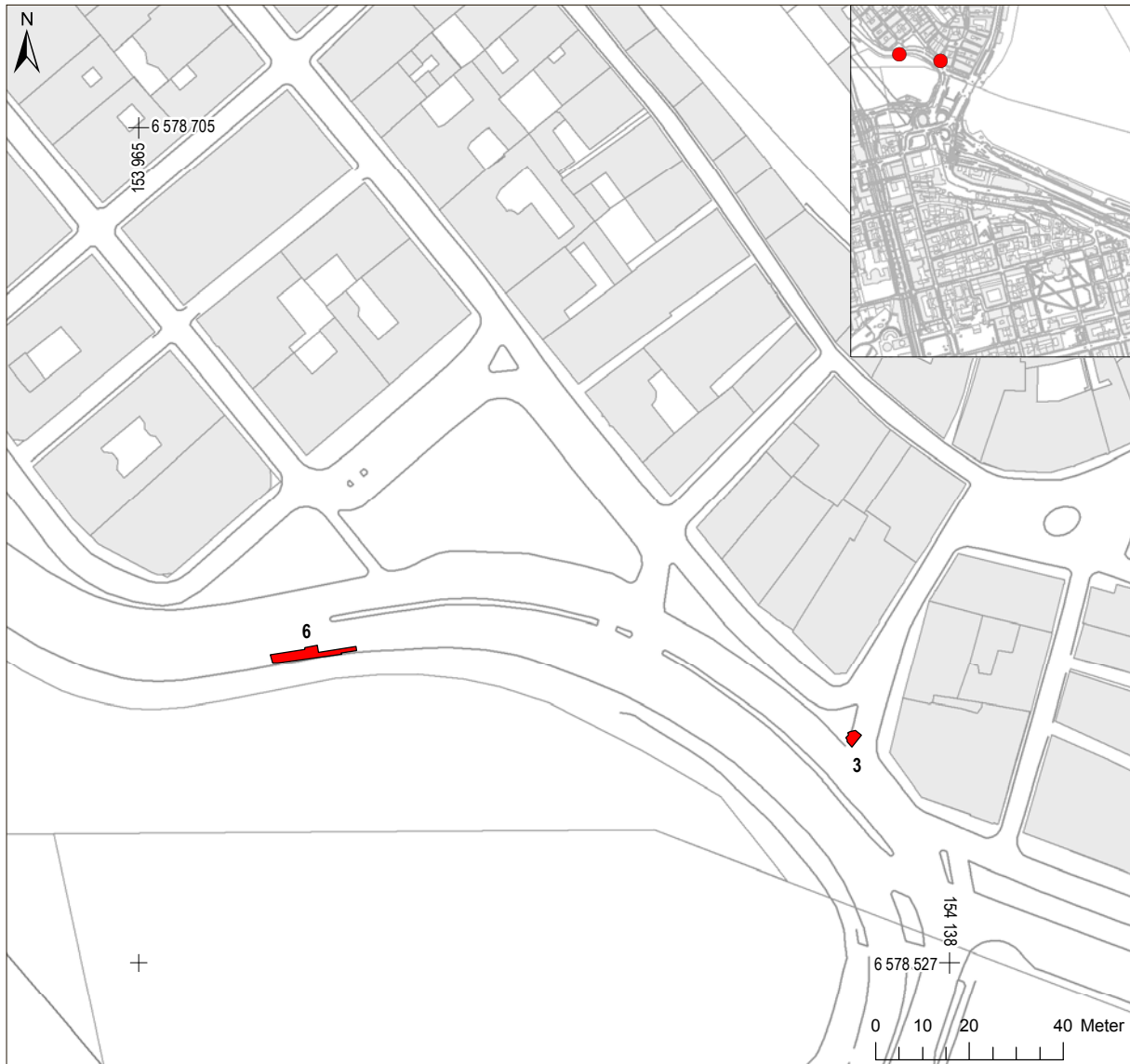
Stenläggning 2008

I anslutning till kajkonstruktionen 2006 framkom en mindre del av en stenläggning i östra schaktväggen ca 0,5 m under marknivå. Stenarna i stenläggningen utgjordes av tuktad sten, så kallad storgatsten, i storleken 0,15 x 0,15 x 0,12 m. Konstruktionen fortsatte utanför schaktbegränsningen.

Kornhamnstorg – Munkbroleden

I området Kornhamnstorg – Munkbroleden grävdes två schakt. Det ena schaktet, schakt 3, grävdes i mynningen till Triewalds gränd, medan det andra

schaktet var beläget nära kajen vid Munkbroleden. Båda schakten drogs i tidigare rörgravar och inget av antikvariskt intresse påträffades.

Figur 23. Schaktplan över Kornhamnstorg – Munkbroleden. Skala 1:1 500.

Schaktbeskrivningar

Schakt nr.	Längd	Bredd	Djup	Bottennivå m ö h	Påträffade kontexter
3	3,5	2,5	1,4	+1,95 – +2,10	
6	19	2,2	1,6	-0,20	

Figur 24. Tabell med de schakt som grävdes vid Kornhamnstorg.

Schakt 3

Med anledning av nedläggandet av en dagvattenbrunn grävdes ett schakt på Kornhamnstorg. Schaktet var 2,5 x 3,5 m stort och grävdes till ett djup av 1,4 m (+1,95 – +2,10 m ö h). Schaktet berörde endast tidigare rör- och brunnsgravar och saknade helt indikation på kulturlager och anläggningar.

Schakt 6

Med anledning av att en ny dagvattenbrunn skulle installeras vid kajen nedanför Kornhamnstorg grävdes ett ca 19 m långt och upp till 2,2 m brett schakt orienterat i närmast väst-östlig riktning. Schaktet var ca 1,6 m som djupast och på ett djup av ca 1,4 m (± 0 m ö h) trängde grundvattnet in och fyllde schaktbotten. Vid schaktningen framkom inget av antikvariskt intresse. Under asfalt och underlagrande storgatsten framkom endast fyllning av grus och sand.

Källor

- ANKARBERG, CARL-HENRIK & NYSTRÖM, BENGT. 2007. *Rörstrand i Stockholm*. Tegelbruk, fajansmanufaktur och keramisk storindustri 1270-1926. Monografier utgivna av Stockholms stad 184. Stockholms stadsmuseum Förlag.
- ABRAHAMSSON, ÅKE. 2004A. *Kristinaslussen*. Slussen vid Söderström. Sankt Eriks årsbok 2004. Uppsala.
- ABRAHAMSSON, ÅKE. 2004B. *Polhems sluss*. Slussen vid Söderström. Sankt Eriks årsbok 2004. Uppsala.
- BLOM, HOLGER. 1933. *Slussområdets bebyggelse i äldre tider*. Sankt Eriks årsbok 1933. Stockholm.
- BERGMAN, ANNA. 2012. *Skeppsbron*. Ledningsdragningar. Stockholms stad, Gamla stan, Raä 103. Arkeologisk rapportsammanställning. SR 1321. Stockholms stadsmuseum rapporterar.
- DUFWA, ARNE. 1985. *Trafik, broar, tunnelbanor, gator*. Stockholms tekniska historia. Stockholmsmonografier 62:1. Uppsala.
- HALLERDT, BJÖRN. 2004. *Nils Ericsons sluss*. Slussen vid Söderström. Sankt Eriks årsbok 2004. Uppsala.
- HEDLUND, JOHN. 2012. *Polhemsslussen*. Slussen, Stockholms stad, RAÄ 103. Arkeologisk schaktövervakning, delrapport SR 1173. Stockholms stadsmuseum rapporterar 26.
- JOHANSSON, MIKAEL. 2000. *Skeppsbron. Ett arkeologiskt tvärsnitt genom stormaktstidens Stockholm*. Gamla stan, Skeppsbron, Fornlämning 103, 1994-96. Arkeologisk rapport 2000:11. Stockholms stadsmuseum.
- LILIENBERG, V. E. 1897. *Stockholms hamnar, kajer och broar*. Sveriges hufvudstad skildrad med anledning af allmänna konst- och industriutställningen 1897. Stockholm
- LORENTZI, MARIA & OLGARSSON, PER. 2005. *Slussen. 1935 år anläggning*. Byggnadshistorisk inventering. Byggnadshistorisk rapport 2005:3. Kulturmiljöavdelningen. Stockholms stadsmuseum.
- SR= Stadsarkeologiskt register.
- STOCKHOLMSKÄLLAN www.stockholmskallan.se
- WÄNDESJÖ, JOHN. 2015. PM angående arkeologisk förundersökning vid Slussen- Skeppsbron, Slussplan, Hornsgatan, Götgatan och Katarinavägen, fornlämning RAÄ 103, Stockholms stad.
- Århem, Barbro. 1994. *Skeppsbron – Stadsgården*. Arkeologisk utredning. Stockholms stadsmuseum 1994

Tekniska och Administrativa uppgifter

Arkeologikonsults projektnummerr:	2957
Länsstyrelsens diarienummer:	43111-11011-2015, 43111-11005-2015
Länsstyrelsens beslutsdatum:	2015-10-01, 2015-11-24
Uppdragsgivare:	Stockholms stad, Exploateringskontoret
Landskap:	Uppland
Län:	Stockholm
Socken:	Stockholm
Kommun:	Stockholm
Fastighet:	Södermalm 4:1, 4:39, 7:85, 7:87, 10:35, Gamla Stan 1:30 m fl.
Koordinatsystem:	SWEREF99 1800
Höjdsystem:	RH2000
Typ av undersökning:	Arkeologisk undersökning i form av schaktövervakning
Utförandetid fältarbete:	2015–2016
Projektledare och rapportansvarig:	Michél Carlsson
Fältarkeologer:	Michél Carlsson, Michael Bertheau, Cecilia Lindblom
Planer och layout:	Medea Nyström Huuva
Kvalitetssäkring:	Kenneth Svensson
Fynd:	Inga fynd tillvaratagna

Rapporter från Arkeologikonsult 2016:2957